

РЕЗЮМЕ. Мақолада таълимда рақамли технологиялар фан сифатидаги ғояларнинг ривожланиши, унинг фан соҳасининг тузилиши, бўлажак ўқитувчиларни тайёрлашга янги талаблар қўядиган янги таълим парадигмаси ҳақида сўз боради. Таҳлиллар асосида педагогика олий ўқув юртларида таълимда рақамли технологиялар фанини ўқитиш муаммолари аниқланди, ўқув жараёнининг мазмунини ва ташкил этилиши бўйича умумий характердаги тавсиялар таклиф этилди.

РЕЗЮМЕ. В статье затронуты вопросы развития представлений о компьютерных технологиях как науке в образовании, построении своей научной области, новой образовательной парадигме, которые предъявляют новые требования к подготовке будущих педагогов. На основе анализа выявлены проблемы преподавания цифровых технологий в образовании в педагогических вузах, предложены общие рекомендации по содержанию и организации учебного процесса.

SUMMARY. The article deals with the issues of developing ideas about computer technologies as a science in education, building one's own field of science, a new educational paradigm, which impose new requirements on the training of future teachers. Based on the analysis, the problems of teaching digital technologies in education in pedagogical universities are identified, and general recommendations are proposed on the content and organization of the educational process.

INGLIZ TILINI O'QITISHDA AMALIYOTGA TATBIQ QILISHNING KOMPETENSIYAVIY YONDASHISH USULLARI

O.M.Jalilov – o'qituvchi

Jizzax davlat pedagogika universiteti

Tayanch soʻzlar: semantik kompetensiya, umummadaniy kompetensiya, ta'lim va kognitiv kompetensiya, axborot kompetensiyasi.

Ключевые слова: семантическая компетентность, межкультурная компетентность, учебно-познавательная компетентность, информационная компетентность.

Key words: semantic competence, intercultural competence, educational and cognitive competence, information competence.

Xorijiy tilni o'qitishda mashqlar tizimidagi muhim jihatlardan biri – bu o'quv vazifasida (mashqda) kompetensiyaviy yondashish yo'nalishining mavjudligi asosiy mezonidir. Asosiy ta'lim kompetensiyalari turli xil tasniflanadi. Aynan ular o'quvchini o'quv faoliyati subyekti sifatida shakllantirish va uning shaxsini tarbiyalash imkoniyatini beradi.

Semantik kompetensiya. Chet tili darslari – semantik kompetensiyani shakllantirish uchun qulay vositadir, chunki til o'rganish asosida, biz atrof-olamni har xil ko'rinishlarda o'rganamiz. Talabalar bu kompetensiyani odob-axloq haqidagi suhbatlarda, o'zlariga mos jihatlarni tanlagan holda ishtirok etish orqali o'zlashtiradilar. Yuqoridagi vazifalarga misollar:

Munozara "Siz qaysi birini tanlaysiz?, Sport haqidagi ko'rsatuvlarni tomosha qilishnimi yoki sport bilan shug'ullanishnimi?".

Talabalar keltirgan misollar:

In my opinion people can't do without sport. They go in for sports for different reasons. First of all, sport helps us to stay in good shape, to keep fit and to be healthy. It makes people strong, fast and agile. What is more sport builds our character; it teaches us to win and to lose as well as to overcome difficulties. Besides, it's a good way to spend your free time and to make friends.

Some people argue that sport is not very useful. It takes a lot of energy and time. As a result, people have broken legs and arms and other injuries. I agree that some sports can be dangerous, for example, extreme sports. Besides, I think that some professional sports can be rather exhausting, because professional sportsmen should train all day long and have to follow a special diet, which is not quite healthy.

Umummadaniy kompetensiya. Bu kompetensiyani shakllantirish talabalarga yildan-yilga ortib borayotgan madaniyatlararo muloqotga qo'shilish ehtiyojini to'ldirish, atrof-olamga bo'lgan bag'rikenglik munosabatini shakllantirish imkonini beradi.

Ta'lim va kognitiv kompetensiya. Ushbu kompetensiyani amalga oshirish ta'limni rivojlantirish texnologiyasi, o'quv faoliyatida ko'nikmalarni shakllantirish bilan umumiy xususiyatga ega. Maqsad qo'yishni malakali tashkil etish, fikrlash, o'z-o'zini hurmat qilish, o'quvchilarni ijodiy darajaga olib chiqish, ularning ijodkorlikka intilishini qo'llab-quvvatlash qobiliyatini shakllantirish bo'yicha tizimli ishlarni amalga oshirishda o'qituvchiga loyihalardan foydalanishga yordam beradi.

Axborot kompetensiyasi. Chet tilini o'rgatish ushbu kompetensiyani shakllantirish uchun yetarli imkoniyatlarni beradi. Bugungi kunga kelib, kompyuterlar ko'pchilik bolalarning kundalik hayotiga mustahkam kirib bordi, ular Internetga kirishlari, elektron pochtdan foydalanishlari va bu ular uchun hayotiy ehtiyojdir.

O'quv jarayonida axborot va kompyuter texnologiyalari mustahkam o'rin egalladi. Amaliyot shuni ko'rsatadiki, ular an'anaviy o'qitish usullariga nisbatan juda ko'p afzalliklarga ega. Ular orasidan ta'limni individuallashtirish va o'quvchilarning mustaqil ishlashini faollashtirish, bilish faolligi va motivatsiyasini oshirish kabilarni misol keltirish mumkin.

Kommunikativ kompetensiya. Ushbu kompetensiya ustida ishlash chet tilini o'qitishning eng muhim funksiyasini - kommunikativlikni amalga oshiradi. Kommunikativ kompetensiyani shakllantirishga quyidagi yo'nalishlarda izchil va tizimli harakat qilish orqali erishish mumkin. Avvalo, har bir inson o'zini tanishtira olishi kerak: o'zini tanishtirish, o'zi haqida ma'lum ma'lumotlarni taqdim etish. Og'zaki shaklda bu "Menga o'zingiz haqingizda aytib bering" monologi (bayonotning murakkabligi sinfdan sinfga o'tish bilan ortadi) va dialogik nutq shaklida amalga oshiriladi. Ishning oxirgi turi sinfdan doimiy ravishda mashq qilinadi.

Talaba ijtimoiy rollarni aniqlaydilar va turli mavzularda muloqot qiladilar. Ular orasida har kungi "Do'konda" (sotuvchi-xaridor, "Ko'chada" (mahalliy yashovchi-mehmon, militsioner-o'tuvchi) va boshqalar juda ahamiyatlidir. Bundan tashqari, bu turdagi topshiriqlar og'zaki nutqni mukammal mashq qildiradi. Umuman olganda ijtimoiy-madaniy yo'nalishdagi nutq turlari bu bolalarga fikrlashda ijodkorlik bo'lishga imkon beradi va kommunikativ kompetensiyani shakllantirishga yordam beradi. Agar talaba o'zi haqida kerakli ma'lumotlarni taqdim etgan holda so'rovnomani to'ldira olsa talabaning yozma nutqda kommunikativ kompetensiyasi rivojlangan deish mumkin.

Ijtimoiy va mehnat kompetensiyasi. Ijtimoiy va mehnat kompetensiyasi kommunikativ kompetensiya bilan uzviy bog'liqdir. Kommunikativ kompetensiyani o'zlashtirish turli ijtimoiy rollarni o'zlashtirishni anglatadi. Ijtimoiy va mehnat kompetensiyasi bu ko'nikmani fuqarolik va ijtimoiy, ijtimoiy va mehnat faoliyati sohasiga yo'naltiradi. Shu sababli, o'z ijtimoiy rollarini boshqargan holda suhbatni o'tkazish qobiliyati chet tilini o'qitishning butun jarayoni davomida shakllanadigan juda muhim mahoratdir.

Asosiy usul – rolly o‘yin. Turli vaziyatlarda qatnashish orqali, eng oddiydan (masalan, “O‘tkinchidan soat necha ekanligini bilib oling”) murakkabroq (masalan, “Do‘stingiz ish beruvchi bilan suhbatlashmoqchi. U juda asabiy. Muammoni muhokama qiling. Unga amaliy maslahatlar berishga harakat qiling.” talabalar nafaqat lug‘at va grammatikadan foydalanishni mashq qiladilar, balki o‘zlarini kelajakdagi ijtimoiy rollarga, o‘z qonunlari va qoidalariga ega jamiyatdagi hayotga tayyorlaydilar.

Shaxsiy yoki o‘zini - o‘zi takomillashtirish kompetensiyasi. Talaba shaxsi, uning axloqiy fazilatlarini, o‘z-o‘zini bilishga intilishi - ushbu kompetensiyaning ob’ekti hisoblanadi. Shuning uchun bu kompetensiyaning shakllanishida o‘qituvchining o‘zi, uning bolalar bilan muloqot qilish uslubi, ma’naviy qadriyatlarini va ustuvorliklari muhim rol o‘ynaydi. Darsning maqsadlari to‘g‘risida mulohaza yuritib, bolalarda ichki madaniyatni, to‘g‘ri dunyoqarashni rivojlantirish imkoniyatini beradigan faoliyatning bunday variantlari haqida o‘ylash kerak.

Masalan, o‘smirlar uchun mashhur bo‘lgan "Muvaffaqiyatli odam portreti" mavzusi ustida ishlashda (8-sinf, o‘quvchilar taniqli va mashhur odamlar bilan tanishadilar, muvaffaqiyatli odamning xarakter xususiyatlari haqida suhbatda qiziqish bilan qatnashadilar. Muvaffaqiyatli bo‘lish uchun xarakter xususiyatlarini rivojlantirish kerakligi haqida o‘ylaydilar). O‘quvchilar "bu ma’lumotni o‘zlari orqali o‘tkazish", o‘z his-tuyg‘ulari haqida o‘ylash, o‘z munosabatini aniqlash va hatto muayyan muammo bo‘yicha vaziyatda muayyan xatti-harakatlar qoidalarini ishlab chiqish imkoniyatiga ega bo‘ladilar.

Ushbu kompetensiyani rivojlantirish imkoniyati har qanday mavzu ustida ishlashda mavjud. Bunday imkoniyatlarni izlash o‘qituvchining eng muhim vazifalaridan biridir.

Ta’limning kompetensiyaga asoslangan usullari va shakllari.

Kompetensiyaga asoslangan vazifaning tuzilishi:

1. Rag‘batlantirish (topshiriq mazmuniga singib ketadi va uni bajarishga undaydi);
2. Vazifani shakllantirish (talabani topshiriqni bajarish uchun zarur bo‘lgan faolligini aniq ko‘rsatadi);
3. Axborot manbayi (topshiriqni bajarishda talabani muvaffaqiyatli faoliyati uchun zarur bo‘lgan ma’lumotlarni o‘z ichiga oladi);
4. Topshiriqni bajarish shakli (topshiriqni bajarish uchun o‘z faoliyati natijasini talabalarga taqdim etish tuzilmasini belgilaydi). Agar siz undan ishingizda foydalansangiz, siz kompetensiyaga asoslangan yondashuvning yaxshi muvofiqlashtirilgan mexanizmini olasiz.

Chet tilini o‘qitishda asosiy maqsad kommunikativ kompetensiyani rivojlantirishdir. Bu maqsadga erishish uchun bolani ishtiyoq bilan o‘rganishga, mavzu va super predmet ko‘nikma va malakalarini shakllantirishga yordam beruvchi o‘yin o‘qitish usulidan samarali foydalanish mumkin. Talabalarning har tomonlama rivojlanishiga yo‘naltirilgan chet tilini o‘rgatish jarayonida o‘quvchilarning shaxsiy fazilatlarini shakllantirish jarayonida o‘yin texnologiyalarini joriy etish, ayniqsa dolzarbdir. O‘yin faoliyati ijtimoiy, kommunikativ tajribani o‘rgatish va uzatish usuli sifatida, ta’lim jarayonini faollashtirish usuli sifatida quyidagi hollarda qo‘llanilishi mumkin:

- konsepsiyani, mavzuni va hatto fan bo‘limini o‘zlashtirish uchun mustaqil texnologiyalar sifatida; - kattaroq texnologiyaning elementlari sifatida; - dars (sinf) yoki uning bir qismi sifatida (kirish, tushuntirish, - mustahkamlash, mashq qilish, nazorat qilish); - sinfdan tashqari ishlar uchun texnologiya sifatida.

O‘yin bilimlarni, xulq-atvor normalarini yanada, chuqurroq rivojlantirish uchun qulay shart-sharoitlarni

yaratadi, bu esa umumiy rivojlanish ta’siriga olib keladi. O‘yinlar quyidagi uslubiy vazifalarni bajarishga yordam beradi:

- bolalarning og‘zaki muloqotga psixologik tayyorgarligini yaratish;

- til materialini takroriy takrorlashning tabiiy ehtiyojini ta’minlash;

- bolalarni to‘g‘ri nutq variantini tanlashga o‘rgatish, bu vaziyatli faol nutqqa tayyorgarlikdir.

- Didaktik o‘yinlar nafaqat bola uchun o‘yin balki uni tashkil etish va o‘tkazish o‘qituvchi uchun juda qiyin vazifa ekanligini unutmasligimiz kerak.

O‘yinda til materiali sezilmaydigan, ammo samarali tarzda o‘zlashtiriladi, shu bilan birga nutqda chet tilidagi so‘zlardan foydalanishdagi psixologik to‘siqni olib tashlaydi. O‘yin murakkab va ayni paytda hayajonli faoliyat bo‘lib, diqqatni jamlashni talab qiladi, xotirani mustahkamlaydi va nutqni rivojlantiradi. Inertsiyadan voz kechish, monotonlik, muqobil ish, yuzaga kelgan o‘yin vaziyatiga intellektual reaksiya tezligi – bu chet tili darsida o‘yin texnologiyalarini joriy etishning afzalliklari hisoblanadi.

Ingliz tili darsida o‘yin texnologiyasini joriy qilishda quyidagi talablarni hisobga olish kerak:

• o‘yin mexanik taqlid uchun namuna bo‘lmasligi kerak – bu ijodkorlik modeli;

• o‘qituvchi chet el nutqining original namunasini taqdim etadi, bu bolalarni o‘ziga xos, mustaqil bo‘lishga undashi kerak;

• o‘yinda reyting tizimi qo‘llanilmaydi, nutq harakatida xatoliklarni to‘g‘rilashga olib kelishi kerak;

• o‘yin ijobiy emosional qiziqishni, imkon qadar tezroq o‘yinga qo‘shilish istagini keltirib chiqarishi kerak

Tanqidiy fikrlashni rivojlantirish texnologiyasi usullari, evristik usul. Ushbu usullar innovatsion texnologiyalar orqali ingliz tilini o‘qitishga kompetensiyaga asoslangan yondashuvni amalga oshirish usullari bo‘lib, ularni qo‘llash natijasi har doim talabalar tomonidan yaratilgan ta’lim mahsulotlari: g‘oya, faraz, matn ishi, rasm, hunarmandchilik, dars rejasi va boshqalar evristik deb ataladi.

• **Empatiya usuli (ko‘nikish).** Bu usul odamni boshqa obyekt holatiga "his qilish", o‘quvchilarni o‘rganilayotgan olam obyektlariga "joylashtirish", uni ichkaridan his qilish va bilishga urinish degan ma’noni anglatadi.

Masalan, daraxt, mushuk, bulut va boshqa o‘quv mavzularining mohiyatiga odatlaning. Ko‘nikish chog‘ida talaba o‘z-o‘zidan obyektga savollar beradi, javoblarni hissiy darajada idrok etishga, tushunishga, ko‘rishga harakat qiladi. Bir vaqtning o‘zida tug‘ilgan fikrlar, his-tuyg‘ular, hislar o‘quvchining ta’lim mahsuloti bo‘lib, keyinchalik u tomonidan og‘zaki, yozma, tasviriy shakllarda ifodalanishi mumkin.

• **"Mimd-map"(Aql xaritasi) usuli.** Xotira kartasi – bu fikrlar, g‘oyalar, suhbatlarni yozib olish uchun oddiy texnologiya. Yozib olish tez va assotsiativ. Mavzu markazda bo‘ladi. Avval so‘z, fikr, g‘oya paydo bo‘ladi. G‘oyalar oqimi bor, ularning soni cheksiz, ularning barchasi aniq, biz ularni yuqori chapdan yozishni boshlaymiz va pastki o‘ngda tugatamiz. Usul bir kishi yoki bir guruhning individual mahsulotidir. Shaxsiy imkoniyatlarni ifodalaydi, ijodiy qobiliyatlarning namoyon bo‘lishini ta’minlaydi.

"Mind-Map" dan foydalanish imkoniyatlari. Materialni tizimlashtirish, takrorlashda; matn bilan ishlashda; dars boshida takrorlanganda; mavzuni kiritishda; kerakli til materialini yig‘ishda; nazorat ostida bo‘ladi

• **"Aqliy hujum" usuli (Aqliy hujum).** Aqliy hujum orqali o‘quvchilar mavzu, muammo haqida o‘zlari bilgan va o‘ylagan barcha narsalarni nomlashadi. Barcha fikrlar, ular to‘g‘ri yoki noto‘g‘ri bo‘ladimi, qabul qilinadi. O‘qituvchining roli – bu o‘quvchilarning fikrlarini diqqat bilan tinglashda o‘ylashga undaydigan rahbarlik rolidir.

Teacher: What comes to mind when you hear the expression: What is a calendar?

“Klaster metod”. Klaster aqliy faoliyatni rag‘batlantirishga xizmat qiladi. Har qanday senzurdan ozod qilingan faoliyat. Materialni tizimlashtirishning grafik usuli. Fikrlar to‘planib qolmaydi, balki “yig‘ilib qoladi”, ya‘ni ular ma‘lum bir tartibda joylashtiriladi.

Xulosa qilsak, dars jarayonini shaxsga yo‘naltirish, ya‘ni talabalar qiziqish va ehtiyojlarini hisobga olish ingliz tilini o‘qitishda asosiy o‘rinda turadi, ularda tilni o‘rganish uchun motivatsiyalarini oshiradi. Iloji boricha, mavzular tanloviga ham talabalarni jalb qilish dars jarayonini

samarali amalga oshirish imkonini beradi. Bundan kelib chiqib, shunday fikr olg‘a suriladiki, o‘qitishning maqsadi, vositalari, o‘rganish sur‘ati shunday shakllantirilishi kerakki, natijada, o‘sha talabalar o‘z xususiyatlaridan kelib chiqqan holda o‘z usullaridan foydalanib, har xil tezlikda til o‘rganishlari va o‘zlashtirishlari kerak bo‘ladi. Bundan tashqari, shaxsga yo‘naltirilgan ta‘lim talabaning xohish va imkoniyatlariga moslashtirilib, til o‘rganishda samarali hisoblanuvchi ta‘lim turi va o‘qitish shakli bilan integrallashgan holda interfaol til o‘rganish muhitini yaratishni talab qiladi.

Adabiyotlar

1. Avliyakov N.X. Pedagogicheskaya texnologiya. – Tashkent: «Aloqachi», 2009, 68-75-b.
2. Azizxo‘jayeva N.N. Pedagogik texnologiya va pedagogik mahorat. – T: TDPU, 2003, 113-122-b.
3. Alimov F.Sh. Ingliz tilida yozuv ko‘nikmasini shakllantirish (nofilologik fakultetlar misolida). Avtoref... kan.ped.nauk. – Toshkent: 2018, 44-b.
4. Bakiyeva G.X. Uzbekskiy yazik dlya stran SNG. – Moskva: MGLU, 2012, –S.120.
5. Gulyamova M.H. Ingliz tilini o‘qitishda talabalar kommunikativ kompetensiyasini rivojlantirishga integrativ yondashuv: avtoref. ped.fan. bo‘yicha falsafa doktori. – Toshkent: 2019, 45-b.
6. Kaldibekova A.S. Pedagogik texnologiyalar va pedagogik mahorat. O‘quv uslubiy majmua. – Toshkent: 2019, 153-b.
7. Muslimov N.A., Usmonboyeva M., Mirsoliyeva M. Innovatsion ta‘lim texnologiyalari va pedagogik kompetentlik moduli bo‘yicha o‘quv-uslubiy majmua. – Toshkent: 2016, 230-b.

REZYUME. Mashqlar ta‘lim jarayonida muhim ahamiyat kasb etadi, jumladan, til o‘rganishda ham. Qaysi turdagi dars bo‘lmasin, har qanday dars tarkibining asosiy qismi mashq bo‘lib qoladi. Ma‘lum turlarga bo‘linadigan va turli xil tasniflarda umumlashtiriladigan mashqlar orqali ta‘lim amalga oshiriladi. Yetarlicha samarali mashqlardan foydalanmaslik yoki samarali mashqlarning yetishmasligi oqibatida o‘qituvchi ko‘zlagan maqsadiga erisha olmasligi mumkin.

РЕЗЮМЕ. Упражнения важны в образовательном процессе, в том числе и в изучении языка. Независимо от типа урока, основной частью любого плана урока является практика. Обучение осуществляется с помощью упражнений, которые подразделяются на определенные виды и обобщаются в разных классификациях. Учитель может быть не в состоянии достичь своих целей из-за недостаточно эффективных упражнений или отсутствия эффективных упражнений.

SUMMARY. Exercises are important in the educational process, including language learning. Regardless of the type of lesson, the core part of any lesson plan is practice. Education is carried out through exercises that are divided into certain types and summarized in different classifications. A teacher may not be able to achieve his or her goals due to not using enough effective exercises or lack of effective exercises.

THE BASICS OF THE TRAINING METHOD IN WRESTLING SPORT

Q.T.Jumaniyazov – assistant teacher

A.Utebergenova – assistant teacher

Nukus state pedagogical institute named after Ajiniyaz

Tayanch so‘zlar: kurash, murabbiy, prinsip, ong, hakamlilik, mashg‘ulot.

Ключевые слова: спортивная борьба, тренер, принцип, сознание, судейство, тренировка.

Key words: wrestling sport, coach, principle, consciousness, refereeing, educational training.

The aims and objectives of training: Training in sports wrestling is a purposefully organized pedagogical process aimed at developing a system of knowledge about the theory of sports wrestling and methods of teaching it, skills and experiences that are considered the main competitive, refereeing, pedagogical, organizational services of a wrestler.

The purpose of training is to form a system of knowledge that reflects the concept of the trainer's professional service. This concept includes education of knowledge and experiences, methods of scientific thinking, creative attitude to conscious and practical actions in those involved [1].

The general tasks that reflect the conditions and features of the discipline of sports wrestling theory and its teaching method are as follows:

- to ensure the optimal volume of knowledge on the sport theory and the teaching method, comprehensive and sufficiently wide and deep;
- to develop the possibilities of creative understanding;
- to form and improve the wrestler's experience of performing general preparatory exercises;
- to form and improve the performance of fighting techniques, defences and countermeasures;
- to form the optimal size and diversity of technical and tactical actions in competitions;
- to form the skills and experience of conducting, training, educational training, supervising competition and exhibition competitions;
- to form and improve the knowledge, experience and skills of discussing the technique of performing fighting methods;

-to acquire the experience of showing and explaining the fighting technique;

-to form and improve knowledge, experience and skills of training and improvement of complex technical and tactical actions;

- to form and improve the experience of discussing and conducting wrestling lessons;

-to form and improve skills with the knowledge and experience of organizing wrestling competitions and organizing and conducting mass sports events [2].

Teaching principles: In modern pedagogy, teaching principles are explained as the basic requirements and guidelines that determine the difference between the teacher's service and the student's knowledge. Practical pedagogical service is based on the teaching principles, which serve as a guide for planning, organizing and discussing teaching practice.

The training process in sports wrestling is carried out in accordance with the main principles of physical education: educational properties, comprehensive development, health and practical importance.

The educational feature of teaching means the regulation of the study-training process. Here, along with the growth of the wrestlers' sports experience, the moral standards of the individual are formed. Preparation of sports equipment and mainly education depends on solving a number of complex educational issues. In order to achieve high results in sports, it is of great importance for wrestlers to control, discuss and evaluate technical and tactical actions. All this is the result of the educational influence of the trainer, under his leadership, the trainees get the experience of being ready to solve life issues [3].